Ruralni razvoj u Crnoj Gori – institucije i ostali akteri, njihovi kapaciteti, aktivnosti, umrežavanje...

Ratko M. Bataković

Nacionalna konvencija o evropskoj integraciji Crne Gore (NKEI 2012)

MREŽA ZA RURALNI RAZVOJ CRNE GORE

Osobenosti crnogorske poljoprivrede

- Ekonomski značaj – visoko učešće u BDP (primarna polj. -8,3%, sa agroindustrijom preko 18%)
- Poljoprivreda je radno intenzivna, igra ulogu važnog socijalnog amortizera – više od 50.000 seoskih domaćinstava dijelom ili u potpunosti obezbjeđuje prihod u poljoprivredi
- Strukturne karakteristike: dominiraju mala porodična gazdinstva, prosječna vel.≈ 5 ha, usitnjen posjed (male parcele), niska produktivnost,
- Nedovoljno korišćenje resursa čak i u područjima sa povoljnijim uslovima!
- Veoma nizak nivo upotrebe hemikalija (mineralnih đubriva i sredstava za zaštitu bilja) u proizvodnji (8-10 puta manje nego u EU)
- Poljoprivreda je daleko najvažnija aktivnost seoskog stanovništva

Osobenosti crnogorske poljoprivrede

Struktura poljoprivrednog zemljišta u CG

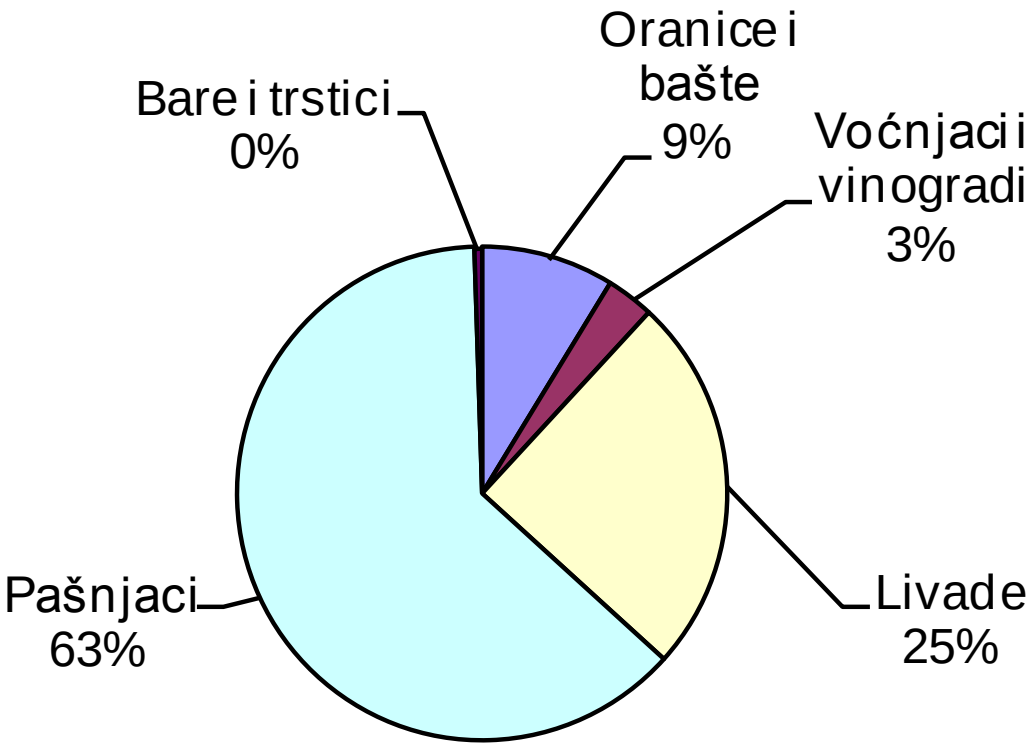

Napomena: Rezultati Poljoprivrednog popisa iz 2010: samo 309,240.7 ha je u vlasništvu poljoprivrednih gazdinstava i redovno se koristi !

SWOT analiza CG poljoprivrede

Prednosti	Slabosti
- Raspoloživi zemljišni resursi - Cjenovna konkurentnost za ograničeni broj proizvoda - Dobri preduslovi za organsku poljoprivredu - Tradicija u proizvodnji nekih proizvoda - Novi kapaciteti u prerađivačkoj industriji - Pozitivne promjene institucionalnog okvira	- Nedovoljna tehnološka razvijenost rezultira slabom konkurentošću - Mala proizvodnja – preovlađuje naturalna proizvodnja - Nepovoljna starosna, socijalna i obrazovna struktura proizvođača - Lanac ishrane je još uvijek slab
Mogućnosti	**Opasnosti**
- Organska poljoprivreda, - Proizvodnja tradicionalnih sertifikovanih proizvoda u većem obimu, -Turizam pokretačka snaga domaćih proizvoda, - Izvoz vina, povrća, voća, jagnjetine, itd.	- Otvaranje tržišta može ugroziti osjetljive sektore - Zapostavljanje poljoprivrede u opštoj ekonomskoj politici, nedostatak podrške - Neusklađenost legislative sa EU *Acquis* i u izgradnji kapaciteta

Klasifikacija RP prema OECD ?

- Cjelokupna teritorija Crne Gore mogla bi se smatrati ruralnom.
- Međutim, imajući u vidu izražene nejednakosti između teritorijanih jedinica na lokalnom nivou (21 opština) i uzimajući u obzir ostale specifičnosti vezane za Crnu Goru, za potrebe IPARD programa predlaže se sljedeći pristup za definisanje ruralnih područja: iz ruralnog područja treba izuzeti naselja - opštine u kojima živi preko 10.000 stanovnika u urbanim centrima, tj.naselja koja MONSTAT (Nacionalni zavod za statistiku) klasifikuje kao urbana i koja administrativno pripadaju urbanim centrima, a preostali prostor jedne opštine spada u ruralno područje.
- Takođe, opštine koje u skladu sa Popisom iz 2011. godine u urbanim naseljima imaju manji broj od 10.000 stanovnika smatraće se ruralnim područjem.

Reforme u poljoprivredi CG

1. Donošenje novih zakonskih propisa,
2. Izrada i donošenje strateških dokumenata,
3. Izgradnja i jačanje institucija i administrativnih kapaciteta,
4. Međunarodni integracioni procesi:
   a) CEFTA
   b) WTO
   c) Učlanjivanje u međunarodne organizacije
   d) EU integracije
      - Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU (SSP)
      - NPI
      - Jačanje institucionalnih kapaciteta

Reforme u zakonodavstvu CG

- Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja (2006),
- Zakon o sjemenu poljoprivrednog bilja (2006),
- Zakon o sadnom materijalu (2006),
- Izmjene i dopune zakona o veterini (2006),
- Zakon o vinu (2007),
- Zakona o sredstvima za ishranu bilja (2007),
- Zakona o zaštiti biljnih sorti (2007),
- Zakona o identifikaciji i registraciji životinja (2007),
- Zakon o bezbjednosti hrane (2007),
- Zakon o slatkovodnom ribarstvu (2007),
- Zakon o dobrobiti životinja (2008),
- Zakon o sredstvima za zaštitu bilja (2008),
- Zakon o GMO (2008),
- Zakon o sredstvima za zaštitu bilja (2008),
- Zakon o duvanu (2008),
- Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (2009),
- Zakon o morskom ribarstvu (2009)
- Zakon o stočarstvu (2010)
- Zakon o geografskom porijeklu i geografskoj zaštiti (2011)

Reforme u zakonodavstvu CG

- U pripremi ili u fazi usvajanja je nekoliko novih zakona (Izmjene Zakona o veterini, Zakon o poljoprivrednim zadrugama i sl.)
- Pripremaju se podzakonski propisi,
- Poseban izazov: priprema brojnih podzakonskih propisa koji proističu iz donesenih zakona – <u>suštinsko sprovođenje zakona je kroz podzakonske propise</u>!

CRNOGORSKA POLJOPRIVREDA I EVROPSKA UNIJA
Strategija proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja

- Polazišta Strategije: a) analiza stanja i perspektiva u sektoru; b) međunar. okvir (STO, EU); c) strateški dokumenti
- Koncept održivog razvoja: potpuni balans između ekonomskog rasta, zaštite okoline i socijalnog aspekta;
- Multifunkcionalnost poljoprivrede osnovni princip razvojnog koncepta;
- Osnovni ciljevi:
  - Održivo gazdovanje resursima,
  - Stabilna i prihvatljiva ponuda bezbjedne hrane,
  - Obezbjeđivanje primjerenog životnog standarda za seosko stanovništvo,
  - Podizanje konkurentnosti proizvođača hrane.

CRNOGORSKA POLJOPRIVREDA I EVROPSKA UNIJA
Strategija proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja

Tri osnovna stuba reformi:

- ***Agrarna politika -*** postepeno uvođenje instrumenata Zajedničke poljoprivredne politike (CAP) EU;
- ***Pravna regulativa:*** Usklađivanje domaćih propisa sa *Acquis communautaire* EU;
- ***Institucionalne reforme:*** - modernizacija i kadrovsko jačanje za efikasnu primjenu nove agrarne politike

NACIONALNI PROGRAM PROIZVODNJE HRANE I RAZVOJA RURALNIH PODRUČJA 2009-2013.

- Operativni program za implementaciju Strategije
- Okvir za usaglašavanje agrarne politike CG sa Zajedničkom polj. politikom EU (CAP),
- Sadrži mjere agrarne politike (razvrstane po vrstama, sa najvažnijim elementima),
- Višegodišnji plan budžeta za poljoprivredu (indikativni – orijentacioni iznosi podrške po mjerama),
- Okvir za donatorsku podršku,
- Principi u izradi:
  - Postepeno uvođenje CAP-sličnih mjera,
  - Uvažavanje kapaciteta za implement. (finansijskih i administrativnih),
  - Jasni kriterijumi i procedure za implementaciju mjera

EU INTEGRACIJE

- **Ciljevi**

- Puna integracija u EU pravni sistem, sa svim pravima i obavezama,
- Prevazilaženje strukturnih i razvojnih nedostataka sektora tokom pretpristupnog perioda,
- Podizanje apsorpcijskh kapaciteta ukupne poljoprivrede za mogućnosti koje članstvo u EU pruža,
- Ulazak u EU bez potresa u sektoru – tzv. "soft lending".

EU INTEGRACIJE - Obaveze i izazovi

Uređenje polj. tržišta i politika ruralnog razvoja

- **Poljoprivredna statistika:** u junu 2010. obavljen popis poljopr. resursa - preduslov za ostale aktivnosti na unapređivanju polj. Statistike (u okviru Projekta MIDAS Svjetske banke za podršku reformi poljoprivrede CG),
- Administracija za upravljanje troškovima CAP – pripreme za uspostavljanje **Agencije za plaćanja (**odgovorna za plaćanja u okviru IPARD i iz nacionalnog budžeta), u okviru IPA podrške i dijelom projekta WB,
- Uspostavljanje Integrisanog sistema administracije i kontrole **–IACS,**
- Jačanje jedinice za ruralni razvoj koja će imati ulogu **Managing authority** za politiku ruralnog razvoja,
- Izrada **Programa ruralnog razvoja** – IPA podrška,
- Ispunjavanje ostalih obaveza prema planu predviđenom u **NPI** (politika kvaliteta, registri u poljoprivredi, tržišne informacije, organizacije proizvođača, tržišni standardi i administracija za uređivanje tržišta i dr.).

IPARD PROGRAM 2007-2013

- **Šta je IPARD?**

- **IPARD je V komponenta predpristupnih fondova Evropske unije (IPA) namjenjena za ruralni razvoj.**

- **Proces uspostavljanja IPA V komponente je veliki izazov za Ministarstvo i zahtijeva aktivno učešće i drugih državnih institucija, svih zainteresovanih subjekata i nevladinog sektora.**

Pravni okvir za uspostavljanje IPARD-a

- Regulativa br.1085/2006 – opšte odredbe o uspostavljanju instrumenta za predpristupnu pomoć (IPA)
- Regulativa br. 718/2007 – implementacija Regulative br.1085/2006 - u okviru Komponente za ruralni razvoj dodatne odredbe za V komponentu
- Okvirni sporazum - između Vlade Crne Gore i Evropske komisije o pravilima za saradnju koja se odnose na

  finansijsku pomoć EZ Crnoj Gori u okviru sprovođenja IPA, potpisan 15.11.2007. godine
- Sektorski sporazum – dopunjuje Okvirni sporazum, uključuje posebne i detaljne odredbe za upravljanje, ocjenjivanje i kontrolu predmetne komponente.

Operativna struktura za implementaciju V IPA komponente u MPRR

- Vlada Crne Gore je u martu 2011. godine usvojila Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja:
  - Sektor za ruralni razvoj (buduća MA), 5 zaposlenih;
  - Sektor za plaćanje (buduća IPARD agencija - PA)

  13 zaposlenih.

Operativna struktura za implementaciju V IPA komponente MPRR

- **Sektor za ruralni razvoj** je odgovoran za sledeće aktivnosti: programiranje, monitoring, izvještavanje i evaluacija (ocjenjivanje), implementaciju mjera tehničke podrške IPARD programa i pripremu i dopunu IPARD programa;

- **Sektor za** plaćanje - pravna osnova u Zakonu za poljoprivredu i ruralni razvoj i biće odgovorna za: objavljivanje oglasa za podršku, sakupljanje aplikacija, ocjena aplikacija, kontrola, izvršenje plaćanja.

Priprema IPARD Programa

- **Počela u aprilu 2010. godine;**
- **Upravni odbor za praćenje pripreme IPARD Programa, indentifikovan u decembru 2010. godine;**
- **Twining projekat "Podrška formiranju IPARD sistema programiranja i implementacije" završen 27. februara 2012. godine;**
- **Konačni predlog IPARD Programa poslat Evropskoj komisiji (Generalnom direktoratu za poljoprivredu – DG Agri) 27. aprila 2012. godine.**

Odabrane mjere IPARD Programa

- 101 - Ulaganja u poljoprivredna gazdinstva
- 103 - Ulaganja u preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda
- 302 - Diverzifikacija i razvoj ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima

Mjera 101- Ulaganja u poljoprivredna gazdinstva

Ovom mjerom je obuhvaćeno 5 sektora i to:

- Sektor mesa
- Sektor mlijeka
- Sektor živinarstva
- Sektor voća i povrća i
- Sektor vinogradarstva

Ciljevi mjere:

- Dostizanje standarda EU u pogledu zaštite životne sredine, javnog zdravlja (bezbjednosti hrane i kvaliteta hrane), životinja i zdravlja bilja, dobrobiti životinja i zaštite na radu;
- Unapređenje cjelokupne proizvodnje primarnih poljoprivrednih proizvoda.

Mjera 101- Ulaganja u poljoprivredna gazdinstva

Korisnik

- Korisnik je fizičko ili pravno lice koje se bavi poljoprivredom i koji je registrovan prema Zakonu o poljoprivredi i ruralnom razvoju (“Službeni list CG, br.56/09).

Mjera 101- Ulaganja u poljoprivredna gazdinstva

Podrška

- Standardna stopa podrške je 50% od prihvatljivih troškova; stopa podrške će biti 55% ako se ulaganje vrši od strane mladog farmera; 60% za ulaganje koja se vrši u planinskim područjima; i 65% za ulaganje koja se vrši u planinskim područjima od mladog farmera.
- Minimalna ukupna vrijednost prihvatljivih investicija po projektu je ograničena na EUR **10.000**.
- Maksimalna ukupna vrijednost prihvatljivih investicija po projektu je ograničena na EUR **300.000**.

Mjera 103- Ulaganja u preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda

- **Identifikovano 5 sektora:**

- Sektor mlijeka
- Sektor mesa
- Sektor voća i povrća
- Sektor ribarstva
- Sektor vina

- **Ciljevi mjere:**

-Unaprediti preradu i prodaju poljoprivrednih i ribljih proizvoda po izabranim sektorima, prema standardima Zajednice, naročito u oblasti zaštite životne sredine, bezbednost i kvalitet hrane, dobrobit životinja i zaštite na radu;

-Poboljšati celokupno sprovođenje prerade i prometa primarnih poljoprivrednih proizvoda.

Mjera 103- Ulaganja u preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda

Korisnik

- Korisnik je preduzeće ili drugo pravno lice, preduzetnik ili proizvođačka organizacija registrovana za te aktivnosti prema Zakonu o privrednim društvima (Službeni list CG, br. 80/2008), definisan kao malo ili srednje preduzeće registrovano u skladu sa crnogorskim zakonodavstvom o malim i srednjim preduzećima (Preporuka Komisije 2003/361/EC).

Mjera 103- Ulaganja u preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda

- **Podrška**

Iznos javne pomoći će biti 50% od ukupno prihvatljivih troškova.

- ✓ Minimalna ukupna vrijednost prihvatljivih investicija po projektu je ograničena na EUR 50.000, za sektor mlijeka i mesa.
- ✓ Minimalna ukupna vrijednost prihvatljivih investicija po projektu je ograničena na EUR 30.000, za sektore vina, ribarstva, voća i povrća.
- ✓ Maksimalna ukupna vrijednost prihvatljivih investicija po projektu je ograničena na EUR 1.500.000, za sektor mlijeka i mesa.
- ✓ Maksimalna ukupna vrijednost prihvatljivih investicija po projektu je ograničena na EUR 1.000.000, za sektore vina, ribarstva, voća i povrća.

Mjera 302 - Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima

Podmjere:

- Ruralni turizam
- Servisi u ruralnim područjima
- Prodajna mjesta poljoprivrednih proizvoda
- Tradicionalni zanati i rukotvorine u ruralnim područjima
- Prerada, pakovanje i skladištenje lokalnih proizvoda
- Ribarstvo i akvakultura
- Pčelarstvo

Ciljevi mjere:

- Stvaranje novih radnih mjesta i održavanje postojećih;
- Diverzifikacija aktivnosti koje nisu vezane poljoprivrednu proizvodnju;
- Uspostavljanje novih mikro biznisa i usluga za seosko stanovništvo;
- Povećanje prihoda farmera i drugih domaćinstava;
- Privlačenje turista i doprinos razvoju drugih malih preduzeća.

Mjera 302 - Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima

- **Korisnik**
- Poljoprivrednik – fizičko ili pravno lice prema definiciji Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju (Službeni list CG, br.56/09), koji živi u ruralnom području.
- Fizičko lice ili novoosnovano/postojeće mikro preduzeće koje vrši aktivnosti izvan poljoprivredne oblasti, deinisano prema Zakonu o privrednim društvima (Službeni list CG, br. 80/08).
- Fizičko lice treba da bude registrovano u odgovarajućoj opštini, pravno lice treba da ima sedište u odgovarajućoj opštini.
- Preduzetnik treba da bude u rangu mikro preduzeća.
- Mikro preduzeće se definiše kao preduzeće koje zapošljava manje od 10 ljudi sa godišnjim bilansom stanja koje ne prelazi EUR 2.000.000 i da je usaglašeno sa svim zahtevima Preporuke Komisije 2003/361/EC za definiciju malih i srednjih preduzeća.

Mjera 302 - Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima

- **Podrška**

Iznos javne pomoći će biti 50% od ukupno prihvatljivih troškova.

- ✓ Minimalna ukupna vrijednost prihvatljivih investicija po projektu je ograničena na EUR 5.000.
- ✓ Maksimalna ukupna vrijednost prihvatljivih investicija po projektu je ograničena na EUR 50.000.

Institucije...

“Obično se institucije ne stvaraju da bi bile društveno efikasne; (ali) institucije se kreiraju da posluže interesima onih koji uspostavljaju nova pravila”

North, Douglass

Značajni izazovi...

Moderne koncepcije rukovođenja lokalnim i ruralnim razvojem zahtijevaju promjene tradicionalnih organizaciono-upravljačkih struktura i veza, gdje dražava počinje da dijeli svoje nadležnosti (i fondove ☹) sa velikim brojem partnera.

Posebni izazovi u uspostvaljanju novog upravljačkog ambijenta su:

- Obezbijediti **legalni okvir** za adekvatnu interakciju među svim partnerima - javna participacija zahtijeva adekvatan zakonski okvir. Država ima pravo da kreira zakone i programe/aktivnosti kojim bi uspostavila takve odnose.

- Obezbijediti **jednak pristup resursima i informacijama** za sve ključne učesnike. Ovaj kriterijum se mora poštovati na nivou centralne vlasti (ministarstava) i vertikalno podređenih institucija i drugih potencijalnih partnera

- Obezbijediti **povjerenje među partnerima** (i u državu i njene institucije) i kreiranje demokratske atmosfere za interakciju različitih učesnika transparentnim sistemom odlučivanja i kontrole. Država mora preuzeti ulogu medijatora u procesu uspostavljanja interakcije između novih aktera-partnera, kako bi se postigao fer ambijent u procesu odlučivanja i jednaka korist svih grupa od aktivnosti ruralnog razvoja.

- Obezbijediti **horizontalno i vertikalno prosljeđivanje odgovornosti** drugim agencijama, partnerima i donosiocima odluka. Pri tome se mora imati u vidu njihova osposobljenost da u tom procesu učestvuju – **država se ne može u cijelosti povući iz tog procesa a da im prethodno ne pomogne da se osposobe da preuzmu odgovornost u svim onim aspektima kojima je država prethodno rukovodila!**

Posebni izazovi u uspostvaljanju novog upravljačkog ambijenta su:

- **Osnovni problem organizovanja i institucionalne izgradnje je što na samom početku tog procesa svi učesnici, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou, nemaju dovoljno informacija i saznanja o tome koje i kakve organizacione strukture su adekvatne.**

- **Iskustvo Novih zemalja članica pokazuje da iako su mogućnosti javne participacije povećane novim ustavima početkom 1990-tih, do danas ostaje prisutan dubok jaz između zakonskog okvira i prakse.**

- **Potvrda toga evidentna je kod facilitacije učešća javnosti u kreiranju zakona i pravila i definisanja politika, programa i planova ruralnog razvoja na nacionalnom i lokalnom nivou.**

Uloga države i njenih partnera u procesu reformisanja i izgradnje institucija za RR

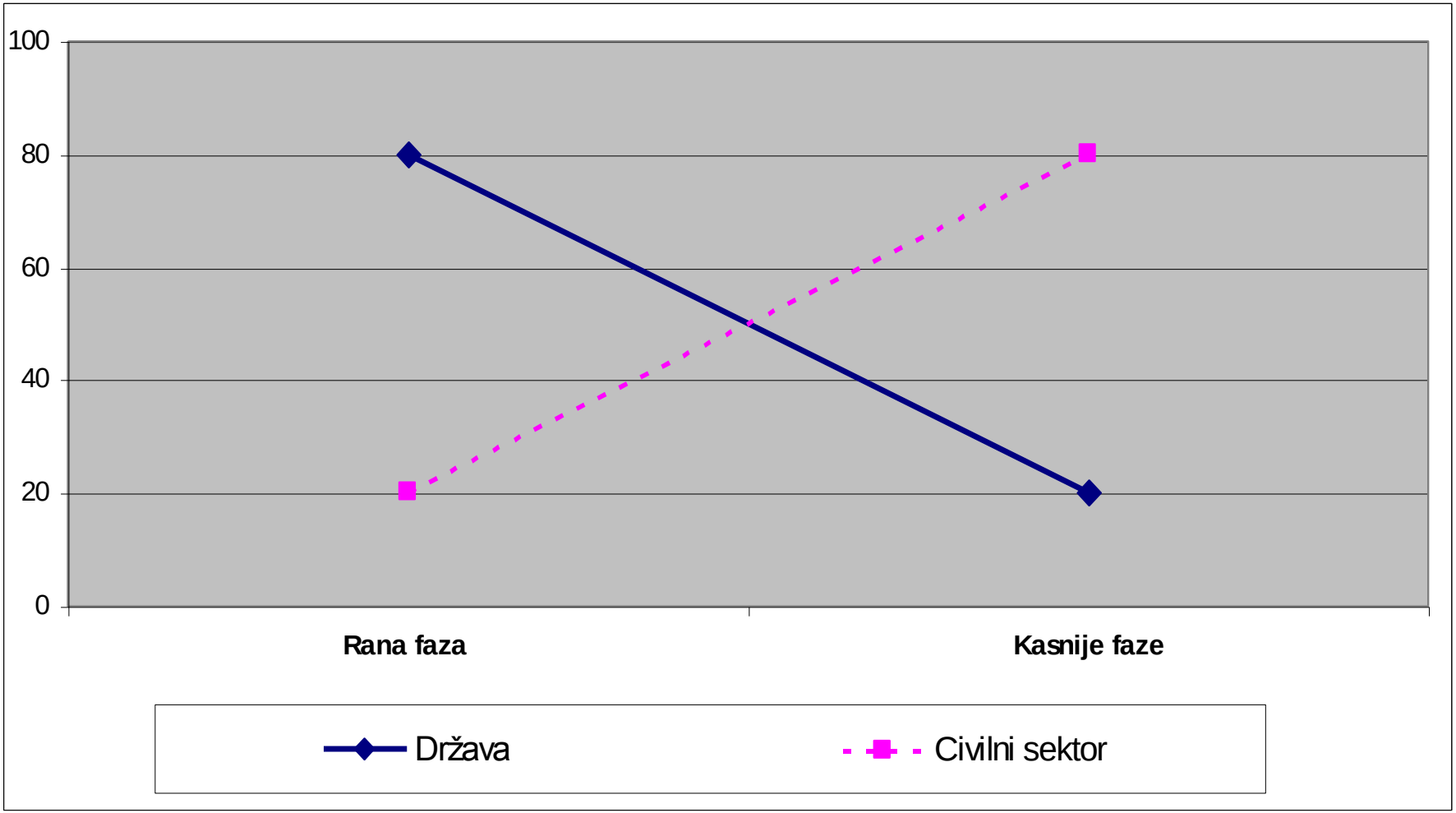

Akteri ruralnog razvoja

Univerzalno prihvaćeni modeli ruralnih institucionalnih struktura **ne postoje ni na najvišem nivou** (država, vlada), **već se one prilagođavaju i razvijaju prema pojedinačnim potrebama i mogućnostima.**

Akteri ruralnog razvoja

- **Vlada -** Uloga vlade i pojedinih ministarstava u ruralnom razvoju je da kreiraju strategije, razrađuju implementacione planove i obezbjeđuju adekvatan sistem za sprovođenje mjera podrške. U većini zemalja ministarstvo poljoprivrede je odgovorna institucija i ima nadležnosti za kreiranje strateških dokumenata. Neke države rukovode ruralnim razvojem na nivou višem od ministarstva ili interministarskih tijela koja nemaju izvršnu vlast.
- **Agencije i fondovi -** Ove institucije različito su pozicionirane u vertikalnom sistemu odlučivanja, zavisno od autonomije koju imaju. Društveni sistemi koji imaju dužu tradiciju decentralizovanog odlučivanja i fondova, imaju razuđeniju strukturu ovakvih institucija, sa efikasnijim menadžmentom i transparentnijim mehanizmima distribucije informacija, sredstava i ukupnom operacionalizacijom.

Lokalne institucije - Stepen njihove autonomije zavisi od konteksta administrativne uređenosti zemlje. U nekim slučajevima, ove institucije imaju sposobnost da objedine ključne lokalne aktere i uspostave inovativan lokalni milje, dovoljno snažan da značajno utiče na lokalni razvoj i popuni prazninu.

- **Socijalni partneri -** U nekim zemljama socijalni partneri potekli su iz lokalne zajednice sa dužom tradicijom menadžerskih i preduzetničkih sposobnosti lokalnog stanovništva. Socijalni partneri u ruralnom razvoju tranzicionih zemalja najčešće su preduzetnici i predstavnici proizvođačkih asocijacija aktivno uključenih u socijalni dijalog i konsultativni proces u vezi sa pitanjima tržišta rada i/ili kapitala.
- **NVO -** uloga NVO u ruralnom razvoju značajno varira. NVO sektor u tranzicionim zemljama je uglavnom aktivno uključen kao partner socijalno ugroženih kategorija stanovništva i u aktivnostima vezanim za zaštitu životne sredine.

Akteri ruralnog razvoja u Crnoj Gori (1)

- **Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja** - kadrovski, organizaciono i tehnički još nije osposobljeno da u potpunosti podnese teret neophodnih aktivnosti na unapređenju i izgradnji institucionalne osnove u ovoj oblasti! (Izvještaj EC)

- **Druga ministarstva, državne agencije, fondovi i donatorski programi** posljednjih godina intenziviraju interes za temom, ali je izvesno odsustvo koordinisanih aktivnosti. Interministarska saradnja u oblasti ruralnog razvoja nije ozvaničena i ne postoji tijelo koje bi na najvišem nivou koordiniralo i pratilo aktivnosti Vlade. Odsustvo ovog tijela otežava horizontalnu komunikaciju i koordinaciju i smanjuje efikasnost državne politike u ovoj oblasti.

- **Regionalne institucije** - organizvane su u različite forme: agencije, kancelarije, fondove, udruženja isl. Njihovo mesto u organizacionoj strukturi institucija vezanih za rurani razvoj je različito pozicionirano: od institucija koje imaju visoku autonomiju u vršenju svojih aktivnosti u vertikalnom lancu, do institucija koje su regionalno/lokalne ispostave vladinih tijela, donatorskih projekata, poslovnih udruženja isl. Tehnička opremljenost, kadrovska osposobljenost i fondovi kojima raspolažu značajno se razlikuju čak i u okviru istih organizacionih struktura (komore). Aktivne su u oblasti razvoja preduzetništva, privatnog i javnog partnerstva, podrške MSP,programima zapošljavanja i edukacije. Saradnja i kontakt sa lokalnim zajednicama i ruralnim akterima su još uvek manji od mogućnosti i potreba.

Akteri ruralnog razvoja u Crnoj Gori (2)

- **Finansijske institucije –** programi razvojnih fondova dizajnirani su u pravcu podsticanja ulaganja u nerazvijena područja, SME, agroindustriju i slične namene, čime su povećane mogućnosti aktiviranja ruralnih potencijala.

- U oblasti ruralnog razvoja **NVO** su aktivne prvenstveno u oblasti zaštite životne sredine i promovisanja kulturno-istorijskog nasleđa, edukaciji i socijalnim problemima. Iako se mnoge NVO u novije vreme deklarišu kao relevantne za ruralni razvoj, malo ih je sa konkretno implementiranim projektima u ovoj oblasti. Ruralno stanovništvo ih ne identifikuje kao svoje relevantne partnere, malo je upoznato sa njihovim inicijativama i projektima.

- Inovativnije **lokalne zajednice** (Pljevlja, Žabljak, pa i Nikšić...) preduzimaju sopstvene inicijative i ubrzano se pripremaju za korišćenje EU fondova. Odsustvo koordinacije i povezanosti na višim nivoima, prijeti da ugrozi njihov stečeni potencijal (prije svega kadrovski).

- **Naučne institucije** – nizak nivo znanja (nema formalnih nastavnih programa!), studijsko-analitički potencijal kadra nedopustivo skroman, malo kvalitetnih studija iz ove oblasti. (UDG, ali ništa o RR!!!)

- **Prateće institucije** – informaciona baza gotovo da ne postoji – mnogi dokumenti pripremljeni u okviru projektnih aktivnosti nijesu dostupni. (Rezultati aktivnosti međunarodnih organizacija – izvještaji, analize, studije...)

Izvještaj o napretku CG za 2011.

RADNI PREVOD

EVROPSKA KOMISIJA

BRISEL, 12. oktobar 2011. godine
SEC(2011) 1204

RADNI DOKUMENT KOMISIJE

IZVJEŠTAJ O NAPRETKU CRNE GORE ZA 2011. GODINU

koji prati

SAOPŠTENJE KOMISIJE
EVROPSKOM PARLAMENTU I SAVJETU

Strategija proširenja i glavni izazovi 2011-2012

Izvještaj o napretku CG za 2011.

4.11. Poglavlje 11: Poljoprivreda i ruralni razvoj

Ostvaren je mali napredak u **horizontalnim pitanjima**, posebno u pogledu uspostavljanja struktura potrebnih za upravljanje zajedničkom poljoprivrednom politikom, kao što su agencija za plaćanja i integrisani sistem upravljanja i kontrole.

U 2011. godini, finansijska sredstva usmjerena na poljoprivredni budžet su i dalje niska, slična su iznosu tokom prethodnih godina, i kreću se oko 20 miliona eura. Tim sredstvima je obuhvaćen određen broj oblasti, uključujući mjere tržišne podrške, ruralni razvoj i podršku opštim uslugama i servisima. Okvirno 22% budžeta je usmjereno na mjere *direktne podrške* povezane sa stočarskom i ratarskom proizvodnjom. Budžetska sredstva za ruralni razvoj su pozitivna, ali pristup finansiranju seoske populacije i dalje predstavlja problem.

Vlada je usvojila Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, koji predviđa jačanje administrativnog kapaciteta u ovoj oblasti

Izvještaj o napretku CG za 2011.

Očekuju se kompletni podaci poljoprivrednog popisa. Oni su neophodni da bi se obezbijedila dobra statistička osnova za izradu politika u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja.

Ostvaren je mali napredak u oblasti **ruralnog razvoja**. Izrađen je prvi nacrt Programa instrumenta za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj (IPARD). Ipak, nacionalni fond, buduća agencija za plaćanja i upravljačko tijelo još uvijek nemaju dovoljno resursa.

Može se izvijestiti o određenom napretku ostvarenom u pogledu **politike kvaliteta**. U martu 2011. godine usvojen je Zakon o oznakama porijekla, geografskim oznakama i garantovano tradicionalnih specijaliteta poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Ovaj novi zakon je generalno usklađen sa pravnom tekovinom EU u ovoj oblasti. Ipak, potrebno je uložiti dalji napor u implementaciju i sprovođenje ove politike.

Određeni napredak je ostvaren u pogledu **organske poljoprivrede**. Broj registrovanih organskih proizvođača nastavio je da raste. Implementacija Programa razvoja organske poljoprivrede za period 2009-2012. godine je u toku, pružajući podršku investicijama u organsku poljoprivredu, uz finansijsku pomoć donatora.

Zaključak

Ostvaren je određeni napredak u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. Međutim, u pogledu razvoja politike i korišćenja dostupne finansijske pomoći u oblasti ruralnog razvoja, ostvareni napredak je bio prilično ograničen. U tom smislu, rezultati poljoprivrednog popisa trebalo bi da daju dobru osnovu precizne poljoprivredne statistike uz koju će se krenuti naprijed po pitanju poljoprivredne i politike ruralnog razvoja. Potrebno je ubrzati pripremne aktivnosti vezane za osnovne institucije za programiranje i upravljanje IPARD-om. Generalno gledajući, usklađivanje sa pravnom tekovinom EU u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja je i dalje u ranoj fazi.

Rezime

- Razvijenost institucionalnih kapaciteta u oblasti ruralnog razvoja u Crnoj Gori je relativno niska, i pored evidentnog narastanja svijesti o neophodnosti njihovog jačanja; Nerazvijenost institucionalnog okvira direktno utiče na otežan pristup ruralnog stanovništva Crne Gore fizičkom kapitalu, finansijskim i drugim servisima, tehnologijama i tržištu;

- Kompleksnost prilagođavanja ruralne politike standardima i procedurama EU nije dovoljno uvažena. Prilagođavanje se brže odvija u domenu zakonodavstva i podzakonskih akata, a mnogo sporije u domenu jačanja postojećih i osnivanja novih institucija za njihovu implementaciju i kontrolu. Crne Gora nedovoljno koristi pozitivna iskustva i dobre lekcije tranzicionih zemalja.

- Veliko ograničenje predstavlja i nedovoljno edukovan kadar na svim nivoma (od akademskog do administrativnog) koji svojim kapacitetima nije primjeren složenim zahtjevima koji se pred njih postavljaju.

- Iskustva u operacionalizaciji IPARD programa pomoći pokazala su da što je neka zemlja prije bila spremna da izgradi institucionalne uslove, tj. brže uspostavi neophodne zahtijevane strukture, to je brže uspjela da povuče i iskoristi predviđena sredstva.

Umjesto zaključka – nacionalni nivo

- **Podizanje i izgradnja institucionalnih kapaciteta na nacionalnom nivou:**
  - **Ubrzati aktivnosti na pripremi i donošenju neophodnih strateških dokumenta (strategija, planska dokumenta, zakon...) kao i "osvježavanje" postojećih dokumenata.**
  - **Formirati ekspertsku grupu / Nacionalni savet za RR**
  - **Obezbijediti bolju koordinaciju donatorskih projekata**
  - **LAG mreže - Prema EU praksi nacionalna LAG mreža dio je ukupnog sistema institucija uključenih u ruralni razvoj i predviđeno je njeno osnivanje.**
  - **Pokrenuti formalne obrazovne programe iz oblasti ruralnog razvoja i podržati neformalne**
  - **Snažnija komunikacija sa civilnim sektorom i podrška programu Mreže za ruralni razvoj Crne Gore**

Partnerstvo i socijalni kapital kao faktori ruralnog razvoja i novi izazovi za Crnu Goru

Ko su nosioci lokalnog ekonomskog razvoja - gdje tražiti partnere?

- Lokalne samouprave
- Privredna komora
- Lokalne ekonomske organizacije
- Korisnici – građani, investitori...
- Postojeći poslovni sektor
- Obrazovne institucije
- Finansijske institucije
- Civilno društvo
- Dražavne institucije, agencije, organi...

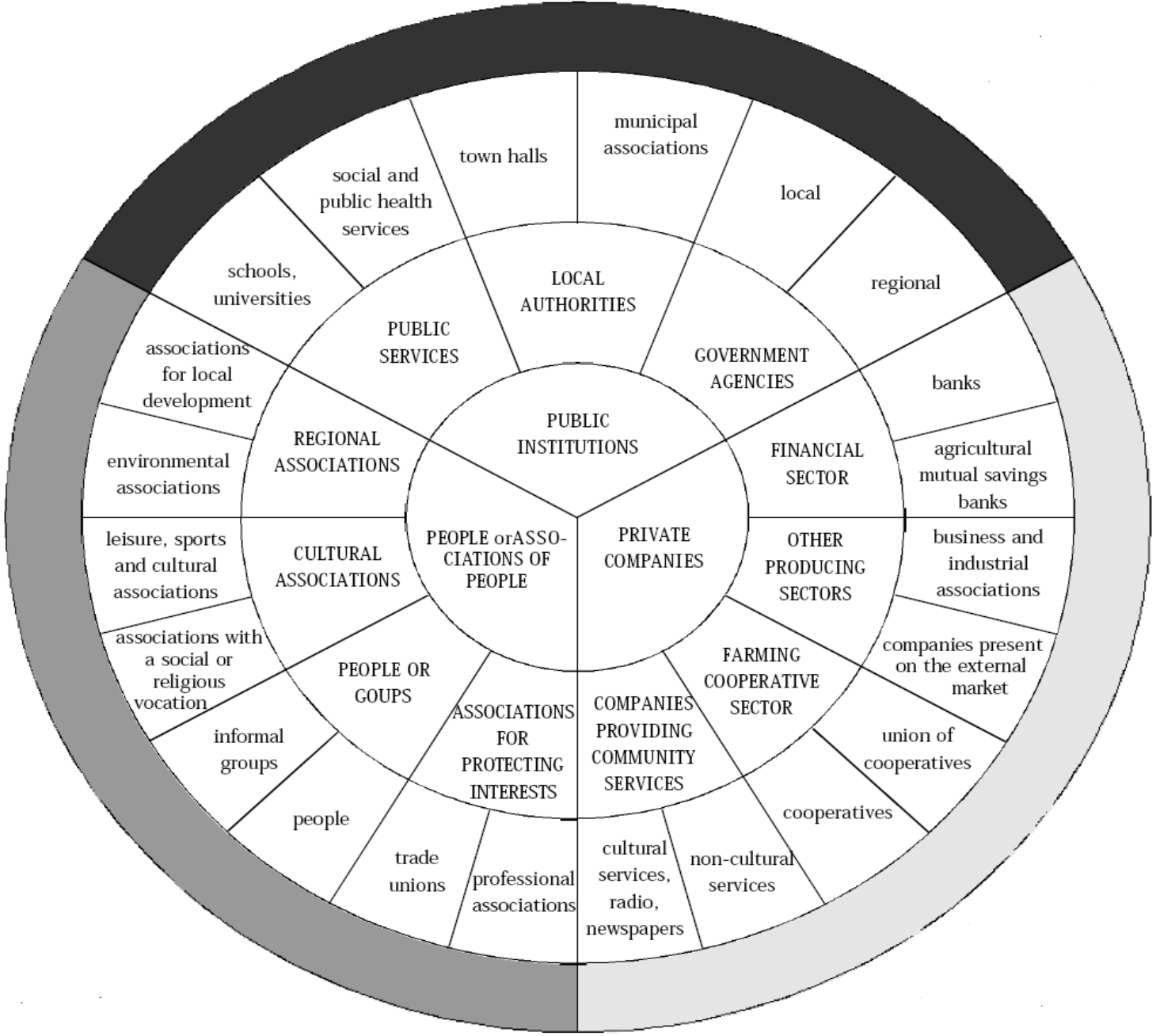

Dr. P. Kolyris: "Local Action Groups" - Support To Rural Development Programming And Payment System" 2007

Značaj partnerstva i socijalnog kapitala u loklanom razvoju

Šta je socijalni kapital?

Socijalni kapital
Kohezija pojedinca i društva, povjerenje, pravila i norme, institucije i mreže

Ljudski kapital
Status pojedinca: radna sposobnost, vještine, znanje..

Finansijski kapital
Gotovina, ušteđevina, pristup tržištu novca

Fizički kapital
Infrastrukturna opremljenost

Prirodni resursi/
Kulturni kapital
Zemljište, vode, šume, biodiverzitet,

Uloga lokalnih lidera: Prepoznavanje mogućnosti i mobilizacija razvojnih potencijala

Značaj partnerstva i socijalnog kapitala u loklanom razvoju

Socijalni kapital ruralnih sredina - zašto ruralna područja imaju specifične potrebe za socijalnim kapitalom?

Potrebe ruralnih stanovnika za socijalnim kapitalom uslovljene su:

- Neadekvatnim političkim rješenjima (nedovoljna decentralizacija), zakonskim okvirima i mehanizmima podrške
- Pridavanjem niskog prioriteta lokalnim resursima ruralnih sredina
- Niskim nivoom zastupljenosti lokalnih predstavnika u procesu političkog odlučivanja
- Populacionim pritiskom i kulturološkim promjenama

Značaj partnerstva i socijalnog kapitala u loklanom razvoju

Koje forme ruralnog socijalnog kapitala/ mreža postoje?

- Organizovanje zajednice u borbi sa zajedničkim "neprijateljem" (poplave, požari, epidemije, rat, kriminal…)
- Poslovni odnosi (zadruga, kooperacija, tržište novca i robe, kontakt sa institucijma)
- Udruživanja zasnovana na podjeli iskustava/interesa (lov, sport, lokalne manifestacije, crkva..)
- Zajedničke akcije na poboljšanju lokalnog stanja-zajedničko odlučivanje i kolektivna akcija (ambulante, saobraćaj, škole, komunalni problemi…)
- Aktivnosti bazirane na hobiju (dobrotvorni rad, folklor, hor…)
- Komšijski odnosi (moba, korišćenje zajedničkih dobara…),

Značaj partnerstva i socijalnog kapitala u loklanom razvoju

Prednosti lokalnog partnerstva i jačanja socijalnog kapitala

Lokalni učesnici	Institucije
-Dobro poznavanje lokalnog stanja -Inovativni projekti vezani za lokalni milje -Dodatna znanja i vještine vezani za lokalno nasljeđe -Mreža kontakata u zemlji i inostranstvu -Operativnost, mobilnost, prilagodljivost	-Podrška vladinih struktura -Formalni status u društvu -Lakša dostupnost sredstvima iz državnog/ regionalnog budžeta i fondova -Dugoročna održivost, stabilnost -Edukovani kadar -Razvijena nacionalna mreža kontakata i usluga

Značaj partnerstva i socijalnog kapitala u loklanom razvoju – uloga LEADER-a

- LEADER je Program ruralnog razvoja koji se djelimično finansira od strane EU.
- LEADER I je lansiran kao pilot inicijativa, usmjerena na podršku privrednom i društveno-socijalnom oživljavanju i integrisanju ruralnih područja.
- Program je nastojao da to postigne putem promovisanja izrade lokalnih razvojnih strategija, koje bi bile: inovativne, integrisane, participativne.
- Ideja koja je u osnovi LEADER-a je da planovi razvoja i lokalne strategije treba da budu rezultat dogovora lokalnih aktera.
- Aktivnosti koje će se preduzimati u cilju realizacije ovih planova i strategija takođe treba da budu definisane na loklanom nivou, ali prema okvirima prihvaćenim na nacionalnom nivou i na nivou EU.

Značaj partnerstva i socijalnog kapitala u loklanom razvoju – uloga LEADER-a

- LEADER se realizuje sredstvima EU, nacionalnih vlada i sredstvima privatnog sektora. Mehanizam sufinansiranja obezbjeđuje veću pouzdanost u sprovođenju programa i pojedinačnih projekata na nacionalnom, i lokalnom nivou.
- Principi operacionalizacije LEADERa su:

1. Prostorni pristup lokalnim razvojnim strategijama;
2. Lokalno javno-privatno partnerstvo (LAG);
3. Bottom-up pristup u donošenju odluka;
4. Multi-sektorski dizajnirane i primijenjene strategije razvoja;
5. Implementacija inovativnog pristupa u razvoju;
6. Implementacija zajedničkih projekata;
7. Mreža lokalnih partnera.

Značaj partnerstva i socijalnog kapitala u loklanom razvoju – uloga LAG-a

- Najznačajniji mehanizam za sprovođenje LEADER-a na lokalnom nivou je tijelo Lokalna akciona grupa (LAG).
- LAG čine predstavnici različitih društvenih, privrednih i političkih sektora koji postoje u lokalnoj zajednici. Upravljanje LEADER programom na lokalnom nivou, od strane LAGa, karakteriša nekoliko elemenata:

1. Svaki LAG mora da definiše sopstveno geografsko područje (pokriva povezanu oblast od 5.000 do 150.000 stanovnika, za koje je nadležan).
2. LAG-ovi se rukovode prethodno odobrenim strateškim planom za njihovu oblast. Dati multi-sektorski planovi moraju biti kreirani na lokalnom nivou, a potom se šalju na odobrenje odgovorajućoj instituciji na nacionalnom nivou.
3. LAG-ovi su potom odgovorni za sprovođenje datih planova tokom trajanja LEADER programa.

Značaj partnerstva i socijalnog kapitala u loklanom razvoju – uloga LAG-a

- Rad LAG-a nadgleda Upravni odbor (mora biti sastavljen od predstavnika lokalnih i poslovnih zajednica, lokalnih vlasti, društvenih partnera, državnih agencija, itd.).
- Kako bi se u potpunosti poštovali demokratski principi odlučivanja i upravljanja, potrebno je da većinu članova čine nezavisni predstavnici društva.
- Nadležnosti/aktivnosti treba da se sprovode prema Pravilima programske podrške i Lokalnom strateškom planu. Aktivnosti vezane za sprovođenje samog Programa su u nadležnosti osoblja LAG-a.
- LAG-ovi su u različitim zemljama poprimili različite organizacione forme – DOO u Irskoj, neprofitni konzorcijumi u Italiji, međuopštinska udruženja i nacionalni parkovi u Francuskoj, ali i zadruge, udruženja i akcionarska društva u drugim djelovima Evrope.

Značaj partnerstva i socijalnog kapitala u loklanom razvoju – uloga LAG-a

- Prioritetna područja za djelovanje LAGova određena su od strane EC i odražavaju njene prioritete. Svaki razvojni plan mora biti struktuiran oko jedne od ovih oblasti:

1. Korišćenje know-how i novih tehnologija koji bi proizvode i usluge ruralnih područja učinili konkurentnijim. (11%)
2. Unaprjeđenje kvaliteta života u ruralnim sredinama (24%)
3. Dodatna vrijednost lokalnih proizvoda, posebno poboljšanje pristupa tržištu malih proizvodnih jedinica kroz kolektivne akcije (20%)
4. Najbolje moguće korišćenje prirodnih i kulturnih resursa, uključujući poboljšanje vrijednosti zemljišta enhancing the value of sites of Community interest selected under Natura 2000 (34%)

Socijalni kapital i lokalno partnerstvo u Crnoj Gori danas:

- Nerazvijeno partnerstvo javnog sektora (lokalna samouprava, javne ustanove i institucije…)
- Rigidna, tradicionalna percepcija (nad)moći
- Nedovoljna razmjena informacija o implementacionim mjerama i razvojnim programima
- Niska participacija i nizak nivo povjerenja prema NVO sektoru
- (Negativan) uticaj politike i vladajućih političkih stranaka
- Tendencija osnivanja neprofitnih organizacija od strane javnog sektora, kako bi se sredstva zadržala

Socijalni kapital i lokalno partnerstvo u Crnoj Gori danas:

- **Koordinacija aktivnosti između opština, administrativno je neuređena i odvija se *ad hoc.***
- **Opštinska uprava ima deficit edukovanog kadra i nedovoljne resurse da ponese veću odgovornost u implementaciji krupnijih razvojnih projekata.**
- **LAG-ovi nimalo zastupljeni, pa nema uticaja u lokalnoj sredini, ekonomski nedovoljno osnažene grupe da preuzmu inicijativu za lokalni razvoj.**
- **NVO sektor manje je fokusiran na ekonomske programe i razvoj, a mnogo više na socijalna pitanja i edukaciju.**

Socijalni kapital i lokalno partnerstvo u Crnoj Gori danas:

- **Proizvodno i poslovno povezivanje i neprofitabilna saradnja nijesu dovoljno zastupljeni (i pored brojnih programa edukacije).**
- **Nerazvijeno partnerstvo javnog i privatnog sektora u cilju usklađivanja različitih interesa razvoja lokalne zajednice i neophodnih servisa na lokalnom nivou.**
- **Preduzetništva lokalne uprave - lokalna uprava mora preuzeti inicijativu i sopstvenu odgovornost za razvoj lokalne zajednice.**

U Crnoj Gori je evidentan nedostatak i nizak nivo razvijenosti ruralnih struktura i servisa:

- Saradnja lokalnih donosioca odluka je nedovoljna, nekoordinirana i sporadična.
- U strateškim dokumenata lokalne samouprave, planovima i programima rada poslovnog sektora i NVO, ruralna domaćinstva se ne pominju (prim. Nikšić).
- Lokalni poslovni sektor nema direktnu saradnju sa ruralnim domaćinstvima niti prepoznaje interes u takvoj vrsti saradnje.
- NVO - i sarađuju sa ruralnim domaćinstvima preko programa namijenjenih socijalno ugroženima ili edukaciji.
- Ruralna domaćinstva, posebno siromšnija, nijesu uključena u zadruge i druge organizovane oblike poslovne saradnje, niti pokazuju interes za tim.

Lokalne strategije i ruralni razvoj u Crnoj Gori

- Većina lokalnih strategija prepoznaje probleme i odgovara na pitanja ruralnog razvoja i pitanja zaštite životne sredine.
- Samo opština Pljevlja ima lokalnu strategiju ruralnog razvoja.
- Strategije koje se bave socijalnim pitanjima najčešće ne spominju probleme tipične za ruralne oblasti (čak i kad su u pitanju prevashodno ruralne opštine).
- Lokalne strategije se u velikoj mjeri oslanjaju na opis problema i akcije za njihovo rješavanje prikazane u nacionalnim strategijama.
- Strategije se vrlo rijetko obraćaju aspektima ruralnog razvoja kao što su populacija i migracija i ruralno zapošljavanje, vjerovatno iz razloga što ove oblasti nijesu bile u velikoj mjeri pokrivene ni u nacionalnim strategijama.

Strategija za RR opštine Pljevlja

- **...Projektni tim će nakon toga toga pripremiti prvi nacrt Strategije koja treba da što vjernije odslikava stanje i potrebe seoskog područja opštine Pljevlja, i biće usklađena sa važećim dokumentima na nacionalnom nivou: Strategijom proizvodnje hrane i razvoja ruralnih područja, Nacionalnim programom i Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju. Ovakav jedan dokument će biti solidna osnova Vašoj opštini za kandidovanje projekata za očekivanu podršku IPARD – pretpristupnu podršku EU za ruralni razvoj, koju će Crna Gora moći koristiti nakon sticanja statusa zemlje kandidata za ulazak u EU...**
- **...Cijenimo da bi bilo važno da Vaša opština, kroz pismo podrške ovom projektu, iskaže spremnost da nakon ocjene i sagledavanja kvaliteta samog dokumenta Strategije, isti prihvati u formi koju predviđa pravna procedura opštine Pljevlja. Time bi Vaša opština bila među prvim u Crnoj Gori u primjeni tzv. bottom-up prinicipa (odozdo ka gore) u kandidovanju projekata s lokalnog nivoa, a koji će biti uslov za korišćenje znatnog dijela IPARD podrške...**

Tim FAO projekta: FAO TCP PROJEKAT: IZGRADNJA KAPACITETA ZA FORMULACIJU I ANALIZU AGRARNE POLITIKE RADI PODRŠKE EU INTEGRACIJA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE

DOBRA PRAKSA!

Nacionalni izvještaj Crne Gore za projekat – NVO "Status" "Žene Jugoistočne Evrope u mreži za ruralni razvoj"

- **Opština Rožaje**
- Ruralni dio Opštine Rožaje godinama zaostaje u razvoju u odnosu na urbani dio. Infrastruktura u ruralnom dijelu opštine u katastrofalnom je stanju. Gotovo ni jedan lokalni put ne može zadovoljiti ni elementarne kriterijune kvaliteta (najveći dio je neasvaltiran, a i oni koji su asfaltirani u gorem su stanju od dobrog makadama). Vodosnabdijevanje je takođe izuzetno loše u većini sela, a u mnogim i ne postoji vodovod. Lokalna uprava nema konkretnih i sveobuhvatnih razvojnih planova ruralnog područja, te se sva aktivnost svodi na sporadičnim, uglavnom iznuđenim aktivnostima u vidu jednokratnih pomoći. Ilustracije radi, u Budžetu Opstine Rožaje za prošlu godinu (2011.) opredijeljeno je bilo 30.000 eura za podršku poljoprivredi, a realizovano je 0 (nula) eura. Investicione aktivnosti na tom području iz godine u godinu su sve manje, a i tako planirane se rebalansom budžeta umanje ili svedu na nulu. Osim deklarativnog stava lokalne uprave da je ovo strateška grana razvoja, ne postoji ni jedan konkretan dokument kojim bi se pospješio razvoj ruralnog područja Opštine Rožaje. Na lokalnom nivou ne postoji nikakvo tijelo niti organ koji bi pomogao poljoprivrednicima u korišćenju IPA fondova ili ostalih izvora sredstava za podršku poljoprivredi...

LOŠA PRAKSA!

Umjesto zaključka – lokalni nivo

- **Podizanje kapaciteta na lokalnom nivou**
  - **Treninzi primjereni potrebama**
  - **Osnivanje LAG-ova i širenje LAG mreže**
  - **Blagovremena priprema kvalitetnih lokalnih razvojnih strategija za RR (za sada samo PV!)**
  - **Obezbjeđenje kontribucije za IPA projekte**
  - **Podrška Mreži za ruralni razvoj (tehnička, logistička, finansijska)**

Kada bi smo sada tražili...

- eksperte za ruralni razvoj...
- žene liderke u oblasti ruralnog razvoja...
- mlade polaznike/ce obuka za RR...
- eksperte za ruralni turizam...
- događaje u vezi RR...
- obuke iz oblasti RR...
- LAG- ove...

Našli bi smo...

- 2-3 ....eksperta za ruralni razvoj
- 2-3 žene liderke u oblasti ruralnog razvoja
- 0 mladih polaznika/ca obuka za RR
- 1 eksperta za ruralni turizam
- 2-3 događaja u vezi RR
- nijednu obuku ili trening iz oblasti RR
- nijedan formiran LAG

Inicijative civilnog sektora...

- **Nedostatak inicijativa samog stanovništva za rješavanje važnih pitanja u ruralnim područjima jedan je od razloga za zaostajanje u razvoju ruralnih područja u Crnoj Gori. Organizovanje ruralnog stanovništva da razvija ideje i kreira lokalne ekonomske strategije može u znatnoj mjeri doprinijeti promjenama. Takvo organizovanje, a time i održivi razvoj crnogorskih ruralnih područja, moguće je podržati sa implementacijom integrativnih i inovativnih strategija ruralnih aktera kroz -LEADER approach- evropski lider pristup. (**Ovo stoji u Nacionalnom programu razvoja hrane i ruralnih područja**).**
- **Međutim, LEADER pristup i LAG-ovi joŠ uvjek nijesu razvijeni u Crnoj Gori. U prvom Predlogu IPARD programa nije predviđena podrška za LEADER pristup, ali će oni biti uključeni u IPARD II (programski period 2014.-2020.). U Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja smatraju da u ovom periodu treba raditi na obuci lokalnih grupa kako bi bile spremne za pisanje projekata za LEADER, ali je potrebna pomoć međunarodnih donatora.**

- **Vidjeti opširnije: http://www.minpolj.gov.me/ministarstvo (Nacionalni program razvoja proizvodnje hrane i ruralnih područja, str.71, 72 i 73)**

Inicijative civilnog sektora...

Agro grupA

10 NVO uglavnom sa sjevera CG

B.A.A.N
BALKAN AGRICULTURAL ASSOCIATIONS NETWORK

MREŽA ZA RURALNI RAZVOJ CRNE GORE

PREPARE
EVROPSKA MREŽA ZA RR

U martu 2011. Agro grupa je u Skoplju, ispred Crne Gore potpisala osnivački akt
Balkanske mreže zaruralni razvoj

Inicijative civilnog sektora...

MREŽA ZA RURALNI RAZVOJ CRNE GORE

- ***Mreža za ruralni razvoj Crne Gore (MRRCG) je osnovana na primjeru zemalja u regionu: Srbija, Makedonija, Hrvatska...) da promoviše mjere ruralnog razvoja sa ciljevima prenosa podataka o ruralnom razvoju, razmjene ideja i najboljih praksi u sprovođenju RR u CG i EU.***

- ***Osim promovisanja mjera za podsticaj ruralnog razvoja u MPRR, unaprijeđenje partnerstva između članova mreže i jačanje kapaciteta svih članova.***
- ***Mreža je osnovana u skladu sa vizijom ravomjerno razvijene Crne Gore, u kojoj će stanovnici ruralnih područja, svojim socijalnim, ekonomskim i kulturnim aktivnostima doprinositi njenom razvoju i aktivno učestvovati u očuvanju i zaštiti prostora u kome žive.***

Inicijative civilnog sektora...

MREŽA ZA RURALNI RAZVOJ CRNE GORE

- Identifikacija postojećih i razvoj novih resursa za ruralni razvoj Organizacija kvalitetnog prikupljanja informacija i njihov plasman prema ciljnoj grupi
- Ubrzanje protoka informacija (horizontalno i vertikalno) kroz identifikaciju lokalnih aktera i njihovu podršku.
- Priprema za implementaciju LEADER pristupa (podrška formiranju LAG-ova)
- Uspostavljanje stalnog servisa za ruralno stanovništvo u svim sjevernim opštinama Crne Gore, a i centralnim.
- Unaprijeđen protok informacija od vrha do dna i horizontalna razmjena znanja.
- Mogućnost praćenja i kvalitetnog unaprjeđenja programa i planova u poljoprivredi i ruralnom razvoju.

Inicijative civilnog sektora...

MREŽA ZA RURALNI RAZVOJ CRNE GORE

-Osiguran pristup informacijama koje su važne za nacionalnu i evropsku politiku ruralnog razvoja i mjera za njihovu realizaciju.

-Obezbijeđeno konstantno informisanje i demonstriranje dobrih praksi u cilju sticanja znanja i podsticanja kreativnosti i novih ideja, kako bi se koristili i razvijali postojeći potencijali za ruralni razvoj na lokalnom nivou.

-Obezbijeđena puna ravnopravnost svim ruralnim oblastima u CG u pogledu korišćenja sredstava iz državnog budžeta.

-Kontinuirana edukacija i obuka članova CMRR kroz nacionalne i regionalne projekte.

Inicijative civilnog sektora...

MREŽA ZA RURALNI RAZVOJ CRNE GORE

-**Primarni rezultat CMRR** će biti poboljšana sposobnost lokalnih zajednica i pojedinaca, malih farmi, zanatlija i prerađivača da dođu do blagovremenih informacija o mogućnostima za dobijanje podrške njihovim razvojnim inicijativama.

-Kao rezultat se očekuje diversifikovana ruralna ekonomija koja otvara više mogućnosti za ruralni razvoj, poboljšanje uslova života u ruralnim oblastima i aktivno učešće u planiranju i sprovođenju nacionalne politike ruralnog razvoja i planiranju akcija - mjera podrške.

Aktivnosti drugih NVO:

- **Regionalna razvojna agencija za Bjelasicu, Komove i region Prokletije**
- – pokušaj formiranja LAG-ova...
- **FORS Montenegro** – projektne aktivnosti iz oblasti ruralnog razvoja
- **20-ak NVO – udruženja...** – kratkoročni projekti, akcije...
- **Mreža NVO "Saradnjom do cilja"** –izmjene i dopune zakona o igrama na sreći i NVO – Poljoprivreda i ruralni razvoj posebne oblasti!

Hvala na pažnji !

Ratko Bataković

NVO Agro grupA